

ТРАДИЦИОНАЛНА МЕДИЦИНА ПО ВАСИ ПЕЛАГИЋУ И ИНТЕГРАЦИЈА МОДЕРНИХ ПРАКСИ: ЧИЊЕНИЦА ИЛИ ЗАСЛУГА

Аутори : Веселина Пелагић¹, Зоран Катринка¹, Дејана Кулешевић¹, Љиљана Раданов
Пелагић¹

1. Др Веселина Раданов Пелагић, Др Зоран Катринка, Дејана Кулешевић Љиљана
Раданов Пелагић - Фондација за истраживање и развој, безбедност хране и еко здравље,
Нови Сад, Србија

Email: veselina.pelagic@frd.org.rs

Web: www.frd.org.rs

Amanet

„...стављамо у аманет пријатељима ...да ово дело прештампају у преправљеном издању, које треба да буде удешено према развоју науке и животним потребама народним...“ В.Пелагић

Предговори

Реч о првом издању „Пелагићев народни учитељ“ у ослобођеној домовини.
За живота Васе Пелагића штампана су четири издања његовог »Народног учитеља«. Пето издање припремао је на робији у Пожаревцу, али није дочекао да буде штампано. Издавач Божа Савић је, како пише у објашњењу, сам неке одељке прерадио. Желећи да до савремених читалаца допре што верније пренета мисао, идеје и дух Васе Пелагића, „одлучили смо да ново издање Пелагићевог народног учитеља приредимо према изворнијем тексту, према оригиналу“. Зато смо фотокопирани Четврто издање из 1893. године и према њему, као комплетнијем, иако ужем, приредили за штампу Пелагићево дело држећи се духа његовог (народни учитељ).

Васа Пелагић пише:

»Пошто је овај »Народни учитељ« постао најомиљенија, најраспрострањенија и најпопуларнија књига у Српству, то стављамо у аманет пријатељима народним и нашим

- да ово дело бар сваке пете године прештампавају у допуњеном и поправљеном издању, које треба да буде удешено према развоју науке и животним потребама народним... то желим зато, што изјаве народне сведоче, да је ова књига постала прави благодатник и свагдашњи најкориснији и најстварнији учитељ народу, породици, омладини и појединцу.

Пишући предговор Петом издању Пелагић изјављује:

*»... Ја сам већ јако оронuo здрављем. Није ни шала, пола мог века провео сам по тамницама, а и данас се налазим у Пожаревачком казненом заводу. Ако доживим да видим ово пето издање одштампано радоваћу се много, а ако не доживим, оставићу га у аманет мојим пријатељима, да га они издаду. У то име поздрављам моје старе познанике и пријатеље, желећи да се користе овом књигом, те да јој увек сачувају ону љубав, којом су је пресретали.
Пожаревац, Казнени Завод*

26. април 1898,

В. Пелагић

Прошло је 190 година од рођења Васе Пелагића и 124 године од његове смрти, међутим његова дела су широко позната до данашњег дана. Најпознатије његово дело је **Народни учитељ**. Више од једног ипо века генерације наших људи живеле су и радиле ПО ПЕЛАГИЋУ, обично се тако говорило, често. Пелагићев Народни учитељ био је једна од ретко поштованих књига. У кућама сеоским и варошким ова књига је чувана као нека светиња. Прича се да је обичај био код сеоских домаћина да ову драгоцену књигу чувају у белом ланеном убрусу и тако је износе на трпезу и читају кад год затреба(1).

Циљ нашег рада је да се сагледа визионарство и просветитељски дух Васе Пелагића, који нас до данашњег дана подсећа на значај образовања и промовисања у области здравља, хране, лековитог биља, чистог ваздуха, чисте воде, физичке културе и животне средине. Васа је део наше традиционалне културе и први заговорник здравог живота на Балкану шире (1). Својим идејама које је објавио у књигама, брошурама и новинским чланцима (мада према неким критичарима је сматрано да је писано са одређеном дозом наивности), он је пуно утицао на радничке и сељачке масе на просторима Србије, Хрватске, БиХ, Црне Горе и Бугарске. Данас после скоро једног ипо века можемо слободно рећи да горе побројане његове теме нису биле наивност већ озбиљан увод у концепт Једног здравља нама на Балкану, а данас познато .

Аутори сматрају да је читалачку публику која се у последње време интересује за традиционалну медицину у Србији и свету потребно упознати са делом великана народног просвећивања изузетног просветитељског духа и начин саопштавања да разуме човек који живи у граду и онај који је свој живот и рад везао за село. Васа Пелагић Једно здравље препознаје да је здравље људи уско повезано са здрављем животиња и нашим заједничким окружењем. Он је у 19 веку словио као зачетник превентивне медицине и еколога.

Миленијумима широм света су људи лечили болсенике лековима биљног или животињског порекла и та искуства преносили кроз генерације. У Афричким и азијским земљама 80% становништва и даље користи традиционалне лекове за примарну здравствену заштиту. Такође и у развијеним земљама све више овај вид лечења добија на важности, посебно терапија акупунктуром и хомеопатијом. Истраживање је показало да 74% америчких студената медицине верује да би интеграција традиционалних или алтернативних терапија била корисна (5).

Од 70-95 одсто становништва још увек користи традиционалну медицину. У Африци, Азији, Латинској Америци и на Блиском истоку, традиционалну медицину за примарну

здравствену заштиту. Према подацима око 100 милиона људи користи традиционалну, комплементарну или биљну медицину само у Европској унији, а у неким земљама ЕУ и до 90% (5).

Васа Пелагић је написао „Свака је биљка лековита, треба само знати зашто је која добра“. Јер је сматрао да људи не познају ту вредност, јер не препознају зашто је која биљка добра. Он је често говорио да је и храна лек и о томе је писао у Народном Учитељу. И у његово време постојало је на стотине научника и практичара лекара у свету, који су испитивали и доказали, да се може поправити здравље и излечити многе болести са правилним пијењем млека, киселице, једењем куваних шљива, печених јабука, са употребом различитих трава, целих биљака, њихових цветова или корења.

Рационална медицинска школа почиње све више да умножава знање и науку о лековитим деловањем из природе и природних лекова. У књизи *Народни учитељ Васа Пелагић је препоручио овакво корисно јевтино и брзо лечење приручним средствима лековитим биљем, травама, корењем од биљака и намирницама.*

Стручни сарадници у књизи „Хиљаду савета за свако домаћинство „су направили избор чувених Пелагићевих савета за лечење помоћу лековитих биљака и намирница (3). Његови савети за лечење приручним средствима, савети из разних области живота и рада, посебно рада пољопривредника, су и више него прихваћени од народа. Томе у прилог говоре чињенице да и данас после више од једног века после његове смрти постоји интересовање и то није умањено интересовање за његово дело што говори о човеку напредних мисли и визионару.

Када би Васа Пелагић устао из гроба и сурфовао интернетом, он би био шокиран оно о чему је још у 19 веку учио Србе и зашта се борио, да је и данас актуелно. Прво би му засметало да и сада морамо да учимо народ да редовно пере руке. Остао би запрепашћен да и у ово време за „доктора и његове рецепте и апотекарске фарбане водиче, биљне препарате треба извојити много динара које народ нема (4).

Широке народне масе су препознале вредности Књиге штампане 1879 у 12.000 примерака. За време живота Васе Пелагића штампано је 4 издања „Народног учитеља“. У овој књизи препозната су практична упутства о начину лечења употребом лековитог биља. То је дело које се у целом садржају не супроставља медицини већ подржава мисао грчког лекара Хипократа „Храна треба да буде лек, а лек храна“.

Васа Пелагић у књизи „Лековито биље и народни чајеви“ упознаје нас о безбројним могућностима домаћих лековитих средстава, биља, воћа и поврћа и њиховом могућем делотворном дејству на здравље човека (2). Уз списак лековитих биљака, поврћа и воћа који су доступни у нашим географским подручјима Васа Пелагић даје и начине на које их можемо употребити у корист здравља.

У Монографији IARC „Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans“, Радна Група је представила историјат Употребе традиционалних биљних лекова:

По дефиницији, „традиционална“ употреба биљних лекова подразумева значајну историјску употребу, производа који су доступни као „традиционални биљни лекови“. У многим земљама у развоју, велики део становништва ослања се на традиционалне

практичаре лековитих биљака како би задовољио своје потребе здравствене заштите. Иако модерна медицина може постојати раме уз раме са таквом традиционалном праксом, биљни лекови су често одржавали своју популарност из историјских и културних разлога. Такви производи су постали комерцијално доступнији, посебно у развијеним земљама. У овом модерном окружењу, састојци се понекад стављају на тржиште за употребе које никада нису биле разматране у традиционалним системима лечења из којих су настали. Дobar пример је употреба ефедре (= Ма хуанг) за губитак тежине или побољшање атлетских перформанси (Схав, 1998). Док у неким земљама биљни лекови подлежу ригорозним стандардима производње, у многима то није тако. У Немачкој, на пример, где се биљни производи продају као „фитомедицина“, они подлежу истим критеријумима за ефикасност, безбедност и квалитет као и други лекови. У САД, на супрот томе, већина биљних производа на тржишту се продаје и регулише као дијететски саплементи, категорија производа која не захтева претходно одобрење производа на основу било ког од ових критеријума. У Монографији су ова питања опширно обрађена у одељку 3 (7).

Традиционална кинеска медицина је још увек у уобичајеној употреби у Кини. Више од половине становништва редовно користи традиционалне лекове, са највећом преваленцом употребе у руралним подручјима. У Кини је доступно око 5000 традиционалних лекова; они чине приближно једну петину целокупног кинеског фармацеутског тржишта (Ли, 2000 цит.6).

Увођење традиционалних биљних лекова у Европу, САД и другим развијеним земљама (7,9). Жеља да се обухвати мудрост традиционалних система лечења довела је до повећаног интересовања за биљне лекове Тилер, 2000 (цит.7.), посебно у Европи и Северној Америци, где су биљни производи уграђени у такозване „алтернативне“, „комплементарне“, 'холистичке' или 'интегративне' медицинске системе.

Током друге половине двадесетог века, све веће интересовање за бригу о себи резултирало је огромним растом популарности традиционалних метода лечења, укључујући употребу биљних лекова; ово је посебно у САД.

Потрошачи су пријавили позитивне ставове према овим производима, великим делом зато што верују да су „природног“ а не „синтетичког“ порекла, верују да је већа вероватноћа да ће такви производи бити безбеднији него лекови, сматрају се делом здравог начина живота, а могу помоћи да се избегне непотребан контакт са конвенционалном „западном“ медицином..

Такође, Васа Пелагић је дао упутства и календар скупљања биљака , начин сушења и чувања, јер је то по њему било важно да се сачувају хранљиви састојци. Својим практичним саветима он је указао како да избегнемоа крупне грешке које могу да настану из сасвим мале непажње. У књизи су дати и рецепти, комбинација чајева и како се болести могу излечити или спречити.

У више случајева, истраживачи су истакли да је потребна патентна заштита за медицинска једињења која су се већ вековима користила за лечење болести. Помиње се Пример патент на производ из 1995 против гљивица, који се обично користи у индијским традиционалним лековима. Европски завод за патенте (ЕПО) одобрио је патент

Министарству пољопривреде САД (УСДА) и мултинационалној компанији WR Grace and Company (6).

Имплементација стандарда добре производне праксе (ГМП) за биљне лекове показао је значајан пораст у односу на 2001. када ни једна земља или јурисдикције у региону нису пријавиле су примјену ГМП за ТМ производе; сада има девет земаља и јурисдикције са активним ГМП 2010. Успостављање националних фармакопеја или монографија је такође порасла у последњој деценији: четири земље и јурисдикције су имале националне фармакопеје у 2001. у поређењу са девет у 2010. (2,4).

Васа Пелагић је сматрао да је човекова дужност да буде здрав, када појединац има довољно знања, онда се може утицати на државу да врши своју дужност, јер здравље је опште добро.. Он је замерао властима да недовољно брину о здрављу народа. Сматрао је да Јеванђеље о здрављу требало бити сваком човеку при руци (1).

Стратегија Светске здравствене организације (СЗО) за традиционалну медицину 2014-2023 је развила одговор на резолуцију Светске здравствене скупштине о Традиционалној медицини (БЦА62.13). Она има за циљ да подржи државе чланице на развој проактивне политике и спровођењу акционих планова који би јачали улогу традиционалне медицине у очувању здравља становништва. У Стратегији се даје приоритет здравственим услугама и системима, укључујући традиционалне производе за лечење (16).

Здравствени системи широм света сусрећу се са повећаним нивоом хроничних болести и повећањем трошкова здравствене заштите. Истовремено пацијенти и здравствени радници захтевају да се здравствене услуге мењају, са јачим нагласком о индивидуализованој бризи усредсређеној на особу. Због тога ово укључује проширење приступа традиционалне медицине у пракси, практичара и традиционалних производа (16).

„Као што је слобода вечита борба за слободу, тако је и здравље борба за здравље – само су се методи те борбе кроз векове мењали и усавишавали., (3)

Колико је тачно да су биљке и намирнице лековите може се установити лабораторијским преиспитивањем њиховог састава. На томе је радио и Васа Пелагић. Његови савети за лечење лековитим биље нашли су оправдање у писаним документима 20 и 21 века (3).

Вештина и методе лечења током историје су нераздвојива целина културне историје стваране вековима кроз цело човечанство. Употреба лековитог биља је у традицији свих народа је посебно била изражена међу народима у вечитим сеобама, који су вековима тлачени и поробљавани. Лековито биље је најстарији лек и фармацеутска сировина. Првобитно су је користили примитивни народи, а сада оно постаје сировина културних народа, тако је данас разно биље најјефитинија и најприступачнија фармацеутска сировина за израду лекова у фармацеутској индустрији (5,9).

Priya Shetty и Andrea Rinaldi (10) у свом раду „Традиционална медицина за савремено доба: чињенице и бројке“ разматрају чињенице, бројне и изазове мешања модерне и традиционалне медицине и кажу: Милиони користе традиционалну медицину и многи лекови потичу од природних производа; Али различити приступи традиционалне и модерне медицине оспоравају интеграцију; Њихово мешање захтева бољу регулативу, контролу квалитета и поделу добити

У нашем народу употреба лековитог биља у терапији и превентиви има богату и дугу традицију. Тако је у Ходошком кодексу најстаријем кодексу српске световне медицине (14 век) забележена разноврсна употреба домаћих и страних биљака: кима, алоја, тамњана, ланеног и репиног семена, смоквиног корена, коријандера, цвеклиног сока, врбове коре и њеног лишћа и разног другог биља.

Да је Васа Пелагић данас жив сигурни смо да би своја путовања проширио на Далеки исток и да би био међу партнерима i3L- Индонезијски међународни институт за науке о животу. (i3L) је високообразовни и истраживачки институт премиум науке о животу који се налази у Џакарти, Индонезија. Визија i3L је да буде водећа и глобално повезана интердисциплинарна институција која утиче на друштво кроз науку и иновације. Пелагић је био учитељ, визионар и просветитељ великог духа и енергије у XIX веку, због тога сматрамо да вам изнесемо одабране делове о i3L из „Традиционална медицина ВС савремена медицина“ које су компаративне са његовим учењем (11)

У праисторијским фосилним записима, може се наћи да су људи употребљавали природне производе као лек најмање 60.000 година уназад. Ово знање је наследног карактера које се преносило са генерације на генерацију и ценило се различито у зависности од региона, веровања и биодиверзитета. Према Светској здравственој организацији (СЗО), **дефиниција традиционалне медицине је збир знања, вештина и пракси заснованих на теорији, веровању и искуству аутохтона у различитим културама, без обзира да ли су објашњива, или не, која се користе у одржавању здравља, као и у превенцији, дијагнози, побољшању или лечењу физичких и менталних болести.** Како је старо, колико и почетак времена и постанка, човечанство већ данас учи начин како да продужи своје трајање.

Шта чини ова два медицинска третмана повезана један са другим Традиционална и модерна медицина?

Традиционална медицина све је више у изазовима у данашњем времену. Развој болести, откривањем нових вируса људи су почели да траже нове начине, који су ефикаснији у свету медицине. Почетком 18. века нови начин медицине (модерна медицина) заснована је на науци, клиничким доказима и научној процени почиње да пушта корене и све више напредује у 19. веку. Наравно неизоставно је да је у 19 веку важно поменути, па и допунити овај пасус помињањем „Пелагићев народни учитељ“. Ми његов народ треба да смо поносни .

Традиционална медицина је рођена из модерне медицине и изграђена је на моделу тестирања на болесним пацијентима како би се утврдило који лек или, који медицински поступак би се најбоље носио са неком болешћу. Врхунац модерне медицине над заразним болестима довео је до изражаја такозване хроничне, сложене болести које је име „савремена медицина“ учиниле неоспорним. Међутим комплементарност и традиционална медицина има своје место у превентиви и лечењу сваког појединца.

Ефикасност:

Модерна медицина се заснива на Моделу тестирања на болесним пацијентима како би се утврдило који лек или поступак третмана би се најбоље носио са неком болешћу. Ово је чини прецизнијом у одређивању дијагнозе и начина лечења ове специфичне болести. Пракса традиционалне медицине заснована је на теоријама, веровањима и искуствима

која су пренета наследно, па многи сматрају да је прогноза мало отежана, јер ће трајати више времена да се покаже ефекат да ли третман делује, или не (11,13).

Како лечити и разумети болест:

Савремена медицина посматра болест као биолошко стање, које карактеришу промене у функцији или структури одређених органа или система органа. Међутим алтернативна медицина, или традиционална медицина болест сматра више него што се на први поглед чини, она укључује поред биолошких и одређене аспекте као што су духовни, психолошки и друштвене облике погођене особе. Модерна медицина често ово игнорише.

Од када је Светска здравствена организација, укључила концепт традиционалне медицине на своју листу болести, дошло је до жестоког негодовања западних лекара чији су коментари: „Чаробњаштво“, „повлачење од медицине засноване на доказима“. Ови лекари истичу да суштински концепти кинеске медицине, укључујући коефицијент интелигенције, животну енергију, не постоје и захтевају убедљиве клиничке тестове (15,16).

Светска здравствена организација (СЗО) је признала праксу традиционалне медицине, што је изазвало негодовање западних лекара. Међутим у пракси кинеска медицина нуди често ефикасно решење.

Како створити сарадњу између два приступа?

Имамо пример у Вијетнаму, у главном граду Лаос једном од најмодернијих градова у земљи која се сматра медицинском пустињом, направили су нову болницу Махосот. На рубовима соба за напредну МРИ опрему, налази се одељење кинеске медицине. Ту већина лекара има двоструку обуку: традиционалну и модерну и они ван радног времена раде у малим клиникама на периферији града. Ове клинике су приступачније за сиромашне пацијенте (12)

У овој болници, у зависности од случаја, дијагнозе, материјалне ситуације, лекар ће предложити лечење у традиционалној или модерној медицини или комбиновано, на пример медикаментозну терапију са акупунктуром. Неки пацијенти прво пробају традиционалну медицину пре него што промене приступ, и обрнуто.

Традиционална медицина се сматра мање непријатна, изазива мање нежељених ефеката и много јефтинија од модерне медицине. На одређеним хроничним болестима доказана је њена ефикасност. Међутим, технологија модерне медицине често је једина у стању да пружи одговор у хитним ситуацијама.

Заговорници традиционалне медицине тврде да је холистички приступ у бити њиховог учења и пракси, због тога што сваки појединац различито реагује на болест или третман у зависности од свог окружења. Ови начини и услови примене традиционалне медицине је тешко да могу убедити противника, јер тестове великих размера је тешко спровести. Традиционални лекари истичу да се пацијенти кроз превентивног и здравог начина живљења могу да доведу до тога да своје здравље сматрају својом, а не само државном одговорношћу. Поред тога, они не зависе у потпуности од великих фармацеутских компанија чије је тржиште засновано на болести. И то су разлози што ова два приступа чини различитим.

Можда се иза ове конфронтације крије и страх од кинеског гиганта, од његове економске моћи која данас захтева политички и културни утицај.

Без неких претензија да се стави на нечију страну, пројекат концепта Традиционалне медицине има за циљ да даје реч лекарима са обе „стране“ и даје предност онима који имају користи од дуалног тренинга. На овај начин би се отворио прозор у могућности за сарадњу.

У документу СЗО „Traditional herbal remedies for primary health care“ стоји :

Биљни лекови чине главну компоненту традиционалне медицине, која се користи хиљадама година. Они су значајан допринос за здравље људи својим здравственим промотивним, лековитим и терапеутским својствима и превенцију болести. Заиста, многи биљни лекови који се традиционално користе постали су модерни лекови кроз развој терапеутских производа. Тако су дигоксин, морфијум, колхицин и артемисинин значајни примери. Дуга традиција употребе многих биљних лекова и искуства која се преносе с генерације на генерацију су утицала да се људи ослањају на биљне лекове. Тренутно се широм света повећава употреба лековитог биља за здравље. У поменутој публикацији се налазе 28 монографија о уобичајеним болестима које се лако могу лечити једноставним биљним лековима, који се могу лако припремити и користити у оквиру примарне здравствене заштите. У свакој монографији се даје опис болести, облик традиционалног препарата, његов састав, енглески назив, латински назив и фамилија биљке, коришћени део биљке, главне хемијски састојци, стандарди квалитета, начин припреме, облик дозе, терапеутска својства, индикације и употреба, доза и начин примене, мере предострожности и безбедносни аспекти, као и важне референце. Овим се даје покушај да се промовише рационална, безбедна и одговарајућа употреба биљних лекова и увођење традиционално коришћених биљних лекова. Овај приручник се препоручује да га користе здравствени планери, креатори политика, националне и окружне здравствене власти и други који су укључени у развој и реформу здравственог сектора. Ово је један, такође покушај да се повећа доступност биљних производа и доступност економичном лечењу уобичајених здравствених проблема биљним лековима. Монографије су корисне и за образовање и обуку здравствених радника у заједници. Овај приступ би учинио напор који би на крају промовисао „здравље за све“ у контексту примарне здравствене заштите (16).

Gerard Bodeker и Fredi Kronenberg сматрају да је Традиционална медицина Т/М (термин који се користи за означавање аутохтоних здравствених традиција у свету) и Комплементарна и Алтернативна медицина (Т/КАМ) су, у последњих 10 година, захтевале све већи удео у свести јавности и дневном реду медицинских истраживача. Студије су документовале да око половине становништва многих индустријализованих земаља сада користи Т/КАМ, а тај проценат је чак 80% у многим земљама у развоју. Већина истраживања се фокусира на клиничку и експерименталну медицину (безбедност, ефикасност и механизам деловања) и регулаторна питања, до општег занемаривања димензија јавног здравља. Они сматрају да истраживање јавног здравља мора узети у обзир друштвени, културни, политички и економски контекст како би се ојачао допринос Т/КАМ системима здравствене заштите на глобалном нивоу (6).

Gerard Bodeker и Fredi Kronenberg у свом закључку кажу : потребна је широка Стратегија јавног здравља, пошто су владе почеле да се баве успостављањем сложених регулаторних и политичких смерница за обезбеђивање безбедности и квалитета комплементарних и традиционалних здравствених услуга. Оваква агенда треба да се развија са свешћу о друштвеним, културним и политичким различитостима. Она треба да се бави вредностима (праведност, етика), одрживошћу (регулација, финансирање, стварање знања, управљање знањем, изградња капацитета, механизмом примене) и истраживачко окружење (6).

Таква стратегија је неопходна ако се комплементарна и традиционална медицина жели преместити са маргиналног статуса, који има у већини земаља на значајну улогу у националној здравственој заштити. Овај план је потребно да буде подржан политичким и научним намерама. Без ове подршке ништа се не би сматрало комплементарним, или алтернативним, ортодоксним или конвенционалним (6).

Priya Shetty препоручује и каже да **Базе података традиционалних лекова** могу помоћи у заштити од биопиратерије и преваре, док отварају врата за откривање нових лекова. Разлог зашто је то потребно је јер Традиционално биолошко знање има шансе да буде непријатно супротстављено између два света, древног, где су знање сви људи слободно делили и модерног које је љубоморно заштићено патентима (5).

Закључак

Колико год савремена медицина може бити делотворна, постоје неки елементи, који модерна медицина игнорише. Постоје истраживања која указују да неки од ових сегмената могу бити пресудни за успех лечења или добробит пацијента. **Светска здравствена организација је навела да се традиционална и комплементарна медицина може користити као додатак модерној медицини, или као допунска опција кроз строга правила и прописе.** Потребно је да се ове две медицине међусобно допуњују и због тога не треба одређивати који је бољи, једна или друга, свака од њих има своје предности и мане.

У складу са препорукама СЗО Србија је донела Правилник о ближим условима и начину обављања метода и поступака комплементарне медицине (8).

Овим Правилником прописани су ближи услови, начин обављања метода и поступака комплементарне медицине у здравственим установама, другом правном лицу за које је посебним законом предвиђено да обавља и послове здравствене делатности односно приватној пракси, као и програм стручног оспособљавања здравствених радника за обављање метода комплементарне медицине. Међутим, како се може видети у медијима и на друштвеним мрежама шире се преваре и у том смислу препорука је да се јача надзор на традиционалној и комплементарној медицини и примени законских регулатива.

Традиционална медицина за савремено доба: чињенице и бројке, милиони користе традиционалну медицину и многи лекови потичу од природних производа; али различити приступи традиционалне и модерне медицине оспоравају интеграцију; Њихово мешање захтева бољу регулативу, контролу квалитета и поделу добити.

Како владе почињу да се баве сложеношћу успостављања регулаторних и политичких смерница за обезбеђивање безбедности и квалитета комплементарних и традиционалних

здравствених услуга, потребна је широка агенда јавног здравља. Ова агенда треба да се развија са свешћу о друштвеним, културним и политичким димензијама и треба да се бави вредностима (праведност, етика), одрживошћу (регулација, финансирање, стварање знања, управљање знањем, изградња капацитета) и истраживачким окружењем (14).

Савет : Немојте сами дијагностиковати болести. Веома је важно да људи сами себи не постављају дијагнозу. Биљни или други лек треба узимати под надзором стручног и квалификованог лекара.

Посебна опаска је за биљну медицину: може се погрешно мислити да су биљни лекови потпуно безбедни јер су „природни“ производи. Ово није увек тачно.

Биљни лекови могу изазвати негативне ефекте који могу да варирају од благих до озбиљних, зато укључите: Купите биљне лекове од реномираног добављача.

Нису сви биљни лекови који се продају безбедни. Препорука је да се купују од извора који има производе од реномираног произвођача или добављача, као што су продавнице здраве хране, супермаркети, апотеке или од реномираног лекара. Подразумева се да се сви придржавају Добре Произвођачке праксе од“ њиве до кашике“ и да имају Културу у припреми и производњи терапеутских препарата и да не учествују у превари (у свету је лако доказљива).

Будите опрезни при куповини биљних лекова преко интернета. Нерегулисани биљни лекови из иностранства можда неће бити произведени по истом квалитету и стандарду као регулисани лекови. У неким случајевима откривено је да производи купљени онлине имају опасне нивое олова, живе или арсена, што може изазвати озбиљне здравствене проблеме.

Једно велко добро по наш народ је да су *Васу Пелагића* ценили чак и ван наше земље. Аутори су у овом раду изнели само кратко о Традиционалној медицини и лековитим биљкама, и држали су се његовог Аманета и настојали да у овом кратком саопштењу следе његов просветитељски дух.

***Васа Пелагић* је позивао да се ослонимо на своје наслеђено предање, баш као у“ Народном учитељу, али је тражио и да се млади шаљу по белом свету да уче и да се прате нова научна сазнања.**

Политички радник и књижевник Родољуб Чолаковић је рекао: »Изванредно! Васу цене чак и ван наше земље. Spreмамо прославу годишњице...Дабоме, држите се његовог АМАНЕТА. Али, не дајте да се упропасти дивни језик и дух дела Пелагићевог Народног учитеља...«

Литература

1. Васа Пелагић: Народни учитељ, Слобода 1974
2. Васа Пелагић Лековито биље и народни чајеви, Copyright © 2016 Leo commerce, Beograd
3. Васа Пелагић; Лечење лековитим биљем, шесто издање 1973 Народна књига
4. Веселина Раданов Пелагић, Зоран Катринка, Дејана Кулешевић, Марија Јевтић Наравоученије Васе Пелагића води нас у концепт једног здравља Гори Лила у очи Илина - 2022. *Издавач:* Културно просвјетно друштво „Васа Пелагић Пелагићево
5. BioMed Analysis: Keep traditional knowledge open but safe,
<https://www.scidev.net/global/column/biomed-analysis-keep-traditional-knowledge-open-but-safe/>
6. Gerard Bodeker, Fredi Kronenberg, A Public Health Agenda for Traditional, Complementary, and Alternative Medicine, *Am J Public Health*. 2002 October; 92(10): 1582–1591.
DOI: [10.2105/ajph.92.10.1582](https://doi.org/10.2105/ajph.92.10.1582)
7. IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans, No. 82. Lyon (FR): [International Agency for Research on Cancer](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK326625/); 2002..
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK326625/>
8. Pravilnik o bližim uslovima i načinu obavljanja metoda i postupaka komplementarne medicine, Sl.Glasnik RS, br.1/2020
<https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-o-blizim-uslovima-i-nacinu-obavljanja-metoda-i-postupaka-komplementarne-medicine.html>
9. Sue Evans: Changing the knowledge base in Western herbal medicine *Social Science & Medicine*, Volume 67, Issue 12, December 2008, Pages 2098-2106.
<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.09.046>
10. Traditional medicine for modern times: Facts and figures
<https://www.scidev.net/global/features/traditional-medicine-modern-times-facts-figures/>
11. Traditionale medicine vs modern medicine
<https://i31.ac.id/traditional-medicine-vs-modern-medicine/>
12. <https://health-fr.journalismgrants.org/projects/traditional-medicine-modern-medicine-the-end-of-the-war>
13. Herbal medicine:
<https://www.betterhealth.vic.gov.au/health/conditionsandtreatments/herbal-medicine#bhc-content>
14. Haidan Yuan, Qianqian Ma, Li Ye, Guangchun Piao, Derek J. McPhee * The Traditional Medicine and Modern Medicine from Natural Products, Academic Editor Published online 2016 Apr 29.
doi: [10.3390/molecules21050559](https://doi.org/10.3390/molecules21050559)
15. World Health Organization. Regional Office for South-East Asia. (2010). Traditional herbal remedies for primary health care. WHO Regional Office for South-East Asia. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/206024>
16. WHO traditional medicine strategy 2014-2023
<https://www.who.int/publications/i/item/9789241506096>